

Cu Tudor Arghezi s'a întâmplat în literatura română un lucru foarte ciudat, asemănător în parte cu soarta lui Paul Valéry, dar complicat în așa chip cu alte probleme încât formează astăzi un caz iritant pentru mulți. Poetul și-a făcut adevăratul debut în 1904 la o revistă total necunoscută *Linia dreaptă* după ce totuși, începând din 1896, când avea 16 ani, ascuns sub alt pseudonim, Ion Theo, publicase versuri juvenile cu binecuvântarea lui Al. Macedonski în *Liga ortodoxă*, în *Revista modernă* (dir.: Constant Cantilli) și *Vieța nouă* (dir.: D. Casseli, Artist. Cantilli, I. Costin), a continuat apoi în 1910 la *Viața socială*, *Viața Românească* și alte reviste pentru ca să se înfățișeze în fine cu un volum abia în 1927, când avea 47 de ani. Deși pamfletele sale circulau prin publicațiile cu nuanță politică, lumea literară n'a revelat niciodată însușirile lor artistice și, fapt caracteristic, critica însăși le-a ignorat ca atare. În 1914, *Flacăra* (III, nr. 37), care aduna laolaltă bătrâni și tineri, ironiza pe obscurul scriitor, clasificându-l printre valorile «cu totul străine literaturii». După războiu, E. Lovinescu deschidea în *Sburătorul* seria obișnuitelor atacuri împotriva așa zisei abjecțiuni a pamfletarului. Se poate afirma că mediilor literare oficiale (exceptând obscurul și el cenaclu al lui Macedonski) Tudor Arghezi le-a fost

aproape necunoscut până în preajma apariției *Cuvintelor potrivite*. Abia după 1922 numele poetului începe să pătrundă în cercurile de scriitori. Surprins de această existență, E. Lovinescu o înregistrează tardiv, de altfel cu o prudență și un spirit sceptic pe care le păstrează până la sfârșit. Între 1904 și 1927 s'au făcut și desfăcut numeroase glorii. O. Goga, Iosif, Cerna, Anghel, Minulescu, Pillat, Demostene Botez, Blaga, Crainic Barbu și atâția alții și-au cucerit reputația înaintea celui de-o vârstă sau mai în vârstă decât ei. Tudor Arghezi s'a coborât poate tocmai din cauza aceasta ca un bolid. Fu proclamat «un nou Eminescu», socotit de unii cel mai mare poet dela cântărețul *Luceafărului*. Această glorie târzie și repede a avut un larg efect asupra liricei contemporane și înrâurirea a fost profundă. Dar semnele reacțiunii s'au ivit aproape imediat, luând pretexte felurite. Ion Barbu, cel dintâiu, denunță «facilitatea» poeziei argheziene. Apoi începură atacurile pe tema imoderațiunii verbale, întețite în așa măsură și cu așa sistem, încât în anume cercuri didactice s'a născut un fanatism întors. Sub protecția acestei agresivități se produc noi defecțiuni. N. Davidescu și Al. A. Philippide fac rezerve, critica se abține de la o judecată totală, admirând convențional și încercând obiecții izolate. Oricât de supărător ar fi lucrul, observația obligă să recunoaștem că altfel decât în cazul lui Eminescu, al lui Coșbuc, al lui Goga, opinia intelectualității refuză să acorde lui Arghezi întâietatea, deși prin prestigiul poetului și prin mijlocirea mediului academic, poezia argheziană este citită și răspândită și chiar studiată după clișee de pe acum constituite (religiozitate, plasticitate, limbă). Oamenii cultivați declară că nu înțeleg această

poezie care «nu vorbește inimii». În sfârșit, admitând valoarea lui Arghezi, cei mai mulți sunt scandalizați de compararea cu Eminescu ce li se pare o profanare.

S'au spus despre Arghezi toate acele lucruri superficiale și juste ce se observă din capul locului: că exprimă conflictul între real și ideal, că e baudelairian și eminescian, că e un creator de limbă. Toate aceste aspecte s'ar putea afla la orice alt poet. Universul său substanțial, sensul de explorare metafizică al viziunilor, intelectualitatea fără cadre raționale a acestei lirice, iată chestiunile adevărate. Rezultatul cercetării este sguduitor. Cine va asculta fără înfiorare solemnul *Testament*?

Nu-ți voi lăsa drept bunuri, după moarte,
Decât un nume adunat pe-o carte.
În seara răzvrătită care vine
Dela străbunii mei până la tine
Prin râpi și gropi adânci,
Suite de bătrânii mei pe brânci
Și care, tânăr, să le urci te-așteaptă,
Cartea mea-i, fiule, o treaptă.

Ideea legăturii între generații este emoționantă în sine și foarte mulți poeți au atins-o. Dar aici vederea ne e amețită de un gol adânc, cețos de profunditate, cu toată lipsa conceptelor. Asta vine din aceea că intuitiv prin reprezentările-simboluri poetul a atins un aspect de bază al Lumii, germinația eternă și enormă. Nu iubirea fiului pentru străbuni e tema ci teribila sforțare pe care trebuie s'o facă natura pentru a obține un rezultat. O serie întreagă de imagini dau o viziune de sus a germinației antropologice. Străbunii vin din noapte printre gropi și râpi, bătrânii se târăsc pe brânci, iar trudnicul lor efect este

un morman de oseminte (imagine de osuar, de cimitir) vărsat în poet:

Așează-o cu credință căpătâi
Ea ea hrisovul cel dintâi
Și-al robilor cu saricile, pline
De osemintele vărsate'n mine.

Ajunși aci, ne aflăm în domeniul istoricului, dar cu cât lărgit! Pentru a face cu puțință ivirea unei generații de intelectuali, un lung șir de opintiri cumulate au avut loc:

Ca să schimbăm, acum, întâia oară,
Sapa'n condeiu și brazda'n călimară,
Bătrânii – au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu'ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite
Și în leagăne urmașilor stăpâni
Și frământate mii de săptămâni,
Le-am prefăcut în visuri și'n icoane.
Făcui din sdrențe muguri și coroane.
Veninul strâns l'am preschimbat în miere,
Lăsând întreagă dulcea lui putere.
Am luat ocară, și torcând ușure
Am pus-o când să 'mbie când să'njure.
Am luat cenușa morților din vatră,
Și am făcut-o Dumnezeu de piatră,
Hotar înalt, cu două lumi pe poale,
Păzind în piscul datoriei tale.
Durerea noastră surdă și amară
O grămadii pe-o singură vioară,
Pe care ascultând-o a jucat
Stăpânul, ca un țap înjunghiat.
Din mucegaiuri, bube și noroi
Iscat-am frumuseți și prețuri noi.
Biciul răbdat se'ntoarce în cuvinte
Și izbăvește 'ncet pedepsitor
Odrasla vie – a crimei tuturor.

E'ndreptățirea ramurei obscure
Ieșită la lumină din pădure
Și dând în vârful, ca un ciorchin de negi,
Rodul durerii de vecii întregi.

Profunditatea poeziei stă în aceea că odată deschisă o ușă, zece porți se dau la o parte sgomotos și simultan peste amănunțite perspective. *Testamentul* apare acum ca o estetică, plină de probleme de puncte: arta argheziană e făcută din «veninuri», «înjurături»; veninul s'a preschimbat în miere, lăsându-i-se puterea; poezia s'a sterilizat, a devenit un cântec pur, înjurătura rămânând, inefectivă practic, numai pentru colorarea ei; dar mierea presupune veninul și poezia un conținut purificabil: se ridică problema experienței individului și a tradiției: aceasta duce la trecerea generațiilor, aceea la vărsarea oaselor, oasele la îngrozitoarea germinare universală, deci la viziunea cosmică. Atmosfera biblică, ideea duratei (veac), a morții, a reîntoarcerii în lut, străbat ca un fum de smirnă toate poeziile argheziene oricât de aparent pitorești. Ca o verificare a acestei uriașe disproporții de forțe (mormanele de oase pornite din întunericul misterios al creației și poezia pură) stăpânul joacă la vioara poetului ca un țap iar domnița se lasă străbătută de fioruri:

Întinsă leneșă pe canapea
Domnița suferă în cartea mea.
Slova de foc și slova făurită
Împărechiate 'n carte se mărită,
Ca fierul cald îmbrățișat în clește.
Robul a scris-o Domnul o citește,
Fără'a cunoaște că'n adâncul ei
Zace mânia bunilor mei.

Ura robului și repulsia stăpânului s'au tocit, conciliindu-se în voluptatea estetică, gratuită, rezultat însă al unui proces infinit și în curs:

Cartea mea-i, fiule, o treaptă.

Perspectiva cosmică este un element al poeziei argheziene, așa de puțin «minoră», iar instrumentul este reprezentarea creațiunii sempiternelor, a germinației. În *Ce-ai cu mine, vântule* (*Musca*) spiritul e speriat tocmai de viteza înmulțirii celulare, în zonele de jos ale vieții:

«— Soare, care aduci lumini și balsamuri lui Cocó și te joci cu ciocul lui poleit, acum dai tu naștere și garoafelor și bucuriilor și gângăniilor puturoase în văzduhul legănat de plopi și răzimat în brazi? Pentru ce preferința ta pentru marile infecții ale existenței? Cum dai tu voie gândacului să calce urmele tale și să facă pui în raza ta îngerească? De ce lași sămânța viermelui să se rezolve în făpturi târâtoare și îmbălate în năframa ta de borangic? Ce simpatii abjecte leagă infinitul în care călătorești singuratic și veșnic, de icra păduchelului și de oul libărcii?»

E o surprindere pentru obișnuitul cu lumile poetice vechi să asculte slava cartofilor, în stil liturgic. Și totuși *Har* este cosmogonia lui Arghezi, uimirea în fața tainei germinației, constatate în regnurile inferioare, un cântec suav totodată al maternității vegetale, ca un elogiu al Fecioarei:

Îmbrăcați în straie de iască
Sunt gata cartofii să nască,
S'au pregătit o iarnă, de soroc,
Cu întunericul, cu coropijnița și râmele,
Și din toate fărâmele
Au rămas grei ca mâțele,
Umflându-li-se țâțele.

Auzi?

Cartofii sunt lehuzi,
Ascultă, harul a trecut prin ei
Virginal, candid și holtei,
Dumnezeiește
Cel-de-Sus și din veac binevoiește
Să-și scoboare sfintele scule
Până la tubercule
Și pentru negul cartofilor cald
Face descântece ca pentru smarald.
Într'o noapte
Li s'au umplut straietele cu lapte
Ca să-și hrănească un pui
În fiecare vârf de cucui.

Se poate ghici în înmulțirea prin negi procesul magic al nașterii prin cristalizare, nativitatea de pildă în regnul mineral, a smaraldelor, atât e de adânc metafizică și religioasă această poezie căreia i s'a tăgăduit misticismul.

Blestemele au o tradiție în literatura română. Baba blestemând pe Mihnea deschidea (în opera lui Bolintineanu) seria:

«Oriunde vei merge să calci o, tirane!
Să calci p'un cadavru și'n visu-ți să-l vezi!
Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane,
Și orice ți-or spune tu toate să crezi.
Să-ți arză plămâni...

Li urmează blestemul lui Sarmis din poemul lui Eminescu (cu varianta din *Rugăciunea unui Dac*):

«Și-acum la tine, frate, cuvântul o să'ndrept,
«Căci voiu să'ngălbenească și sufletu-ți din piept
«Și ochii'n cap să-ți sece, pe tron să te usuci
«Să sameni unei slabe și străvezii năluci
«Cuvântul gurii proprii, auzi-l tu pe dos
«Și spaima morții între-ți în fiecare os.

Blesteme sunt de asemeni în *Gruuiu-Sânger* al lui V. Alecsandri. Ele sunt susținute și de tradiția bisericească, de imprecățiile lui Iov, de Blestemele Sfântului Vasile. Impresia adâncă pe care o produc în genere blestemele depășește cu mult «ineditul expresiei», oricâtă coloare verbală s'ar recunoaște la Arghezi. Tema e adâncă în sine, bizuită pe superstiția magică. Credința că Universul e construit pe un sistem ocult de principii, a căror formulă poate fi aflată, deschide imaginației reprezentarea consecințelor blestemului. Artistului îi rămâne să organizeze desfășurarea acestor grele urmări. Atât de profund lucrează simțul nostru de teroare, încât parodia lui Topîrceanu, grotescă așa cum e în definiție orice evocare magică, produce impresie. Apocalipticul, dantescul sunt la culme în Arghezi:

Prin undele holdei și câmpii de cucută,
Fugarii-au ajuns în pustie
La ciasul când luna'n zăbranice, mută,
Intra ca un taur cu cornu'n stihie.
Și gândul meu gândul acestora-l știe:
In împărăție de beznă și lut să se facă
Grădina bogată și-ograda săracă,
Cetatea să cadă'n nămol,
Păzită de spini și de gol.
Usca-s'ar izvoarele toate și marea,
Și stinge-s'ar soarele ca lumânarea.
Topească-se zarea ca scrumul,
Funingini, cenușă, s'acopere drumul.
Să nu mai dea ploaie și vântul
Să zacă 'mbrâncit cu pământul
Sobolii și viermii să treacă pribegi
Prin stârvuri de glorie întregi.
Să fete în purpură șoarecii sute.
Gângăanii și molii necunoscute
Să-și facă 'n tezaur cuibare.
Sătule de aur și mărgăritare.

Pe strunele dela viori și ghitare
Să 'ntinză păianjenii corzi necântătoare.

Dar poemul are o poartă ultimă, care formează perspectiva lui metafizică și propriu zis religioasă. Viziunea Totului ca un loc colcăitor de nașteri se continuă și aci. Dacă Biserica și prin ea iconografia religioasă (să ne gândim la *Triumful morții* din Cimitirul pisan) evocă atât de stăruitor putrefacția cu viermi, este fiindcă în această lume mărunță a descompunerii ea intuiește o germinație anarhică, de grad jos, ce se opune spiritului. Viziunea luptei între organicul divin și înmulțirea dezordonată, parazitara, aceasta e revelația din *Blesteme*, replică diabolică la nativitatea cartofilor și smaraldelor, urmare la geneza mușitei:

Pe tine, cadavru spoit cu unsoare,
Te blestem să te'mpuți pe picioare.
Să-ți crească măduva, bogată și largă,
Umflată'n sofale, mutată pe targă.
Să nu se cunoască de frunte piciorul,
Rotund ca dovleacul, gingaș ca urciorul.
Oriunde cu zgârciuri ghicești mădulare,
Să simți că te arde puțin fiecare.
Un ochiu să se strângă și să se sugrume
Clipind de-amăruntul, întors către lume.
Celalt să-ți rămâie holbat și deschis
Și rece 'mpietrit ca 'ntr'un vis.

Al doilea aspect profund al poeziei lui Arghezi, în afara oricărei poziții noționale, este sentimentul de oscilare materială între două lumi cu densități deosebite, cerul și pământul. E vorba dar nu de antiteza de concepte ideal-real ci de un proces, văzut în planul poeziei de metamorfoză, de osmoză între spiritual și material, amândoi termenii luați ca momente îndepărtate

Cuprins

Monografie	5
Tudor Arghezi. Un artizan al cuvântului românesc	51
Notă biografică	65

